

Para; Bir Kitap, Hayat; Bir Film: Organ Ticareti Suçu Money; a Book, Life; a Movie: Organ Trade Crime

Demet AKARÇAY¹

ÖZ: Organ nakli ile sağlanan bir yaşam noktasında bunu insanı meta olarak gören bir zihniyetle ortaya koyulan organ ticareti suçu dünyada sosyal ve hukuki yönü tartışılan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada, para ve hayat olarak belirlenen temel araştırma konularını detaylandırmak amacıyla temel konusu bu iki kavramdan oluşan basılı ve görsel kaynaklar araştırılmış ve nitel araştırma deseni prosedürü takip edilmiştir. Bu amaçla, basılı ve görsel öğelerin analizine ve araştırma konusuna uygun olarak seçilen kavramlar üzerinden kodlama sınıflandırmalarla inceleme yapmaya olanak sağlayan içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında organ ticareti suçunda iki ayrı kavram olan para ve hayatta kalma arasında yaratılan değer sosyal bir olgu olarak değerlendirilecek ve bu noktada sağlığın yönetimi noktasında katkılar sunulmaya çalışılmıştır. Georg Simmel'in 'Paranın Felsefesi' isimli kitabı paranın yarattığı değer için kişiye olan mesafesine göre belirlenmesi fikrine dayandığından çalışmada incelemeye alınmıştır. Ayrıca çocuklarının hayatını kurtarabilmek için yaşa dışı yollara başvurmak zorunda olan yasal şartlarda hayatını sürdüren bir ailenin yaşadıklarını konu alan 2010 yılı ABD yapımı 'Nefes Nefese - Inhale' isimli film içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Çalışma sonunda, organ naklinin ticaret unsuru haline getirilmesi ve konuyla ilgili toplumların bakış açısının insanı metalaştırdığı şeklinde bir yorum yapılabilmektedir. İnsan hakları ve sağlık yönetimi ilkeleri açısından savunulamayacak bu durumun engellenmesi için ulusal ve uluslararası düzeyde pek farkındalık çalışmasına ve detaylandırılmış yasal düzenlemeye ihtiyaç bulunmaktadır.

Anahtar sözcükler: Suç, organ ticareti suçu, paranın felsefesi, nefes nefese - inhale (film).

ABSTRACT: Organ trade crime is confronted all over the world as a concepts discussed as social and legal dimensions, which is generated by a mentality that perceive human being as a meta in terms of providing a life with organ transplantation. Printed and visual resources, which main theme was money and life, were searched in order to elaborate these subjects and qualitative research procedure was pursued within the study. For this reason, content analysis method that allows making analysis of printed and visual resources, and codification and classification about proper concepts related with research subject was used. Value that generated between money and survival as two separated concepts would be evaluated as a social phenomenon and at this point it is tried to make contributions in terms of health administration. The book "The Philosophy of Money" of Georg Simmel and the movie "Inhale" that is made in USA, in 2010 and describes the experiments of a family that lives in legal conditions about applying illegal ways in order to safe their child's life, were examined by content analyze in terms of determining the distinct between the value of Money and the human being. The study provides a criticism about being organ transplantation as a trade factor and the conscious of the societies that makes human being as a meta. Many detailed national and international awareness researches are required for a legal regulation in order to prevent this crime that cannot be defended by human rights and health administration.

Keywords: crime, organ trade crime, the philosophy of money, inhale (movie).

1. GİRİŞ

Belli bir düzen içinde, bir eksiklik ya da ihtiyaç ya da bir hakkın engellenmesi, ihmal ve istismar edilmesi gibi durumların olması halinde ortaya çıkan bilinçli ya da bilinçsiz tepkiler Suç'u işaret etmektedir. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Organ, Doku Nakli ve Diyaliz Hizmetleri Daire Başkanlığı'na göre, organ nakli "vücutta görevini yapamayan bir organın yerine canlı bir vericiden veya ölüden alınan sağlam ve aynı görevi üslenecek bir organın nakledilmesi işlemidir" şeklinde tanımlanmaktadır. Bayraktar'a (1972) göre, Yunan mitolojisinde bir sihirbazın ihtiyar birine kan aktarması ile kuvvet kazandığı şeklindeki efsane olarak geçen organ naklinin ilk olarak Hindistan'da 2000 yıl önce yüzdeki deformasyonun giderilmesi amacıyla yapıldığı ve 1772'de diş ve üreme sistemindeki nakiller

¹Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sağlık Yönetimi Bölümü, demet.akarcay@karatay.edu.tr

ile gelişme gösterdiği tarihte yer almaktadır (Aydın, 2011, s. 131). Dünyada canlı insandan ilk böbrek nakli 1947’de, ilk kalp nakli ise 1967’de ABD’de başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir (Süren, 2007, s. 176). Türkiye’de ilk organ nakli girişimi 1962 yılında gerçekleşmiş ancak başarısız olmuştur. İlk başarılı organ nakli Dr. Haberal tarafından anneden alınan böbreğin oğluna nakledilmesi şeklinde, ilk kısmi karaciğer nakli ise yine Dr. Haberal tarafından 1990 yılında gerçekleştirilmiştir (Süren, 2007, s. 177).

Yaşlanan nüfus, diyabetin artışı gibi nedenlerden dolayı artan organ nakli ihtiyacı organ ve dokunun satıldığı bir sektörün oluşmasına yol açmış ve bu sektörde sadece organların satılması değil taşıyıcı annelik kan ve doku nakli, tıp fakültelerinin ihtiyacı olan vücut ve iskeletlerin temin edilmesi şeklinde de ticari faaliyetler de görülmektedir (Tepecik, 2013, s. 918). Rusya, Hindistan gibi bazı ülkelerde yasa dışı organ nakillerinden para kazanan kişilerin olması ve bu şekildeki suç örgütlerinin giderek artması üzerine dünyada “organ ticareti” şeklinde yeni bir suç türünün ortaya çıkmasına neden olan organ nakli ve sıkıntısı Türkiye’de 2238 sayılı Organ ve Doku Nakli Hakkında Kanunla düzenlenmiştir (Aydın, 2011, s. 131). Birleşmiş Milletlere göre organ ticareti, “kişinin organlarını almak amacıyla tehdit ederek, zor kullanarak, kaçırarak, kandırarak otoritenin kötüye kullanılması ya da kişinin zayıflığından istifade ederek elde edilmesi, kişinin taşınması, barındırılması, organının alınması” şeklinde tanımlanmaktadır (Vural, 2007, s. 51).

İnsan ticaretinin dallarından biri olarak kabul edilen organ ticareti suçu, insan vücudunun ve organlarının ticari amaçla kullanılması söz konusu olmakta, bu şekilde para kazanan suçlularla birlikte, ekonomik yetersizlik nedeniyle organlarını satmak durumunda kalan insanlar (Öztürk & Ardor, 2007, s. 87) ve organ nakli olmadığı takdirde ölüme mahkûm olan çaresiz insanlar bu yasa dışı sistemin birer parçası haline gelmektedirler. İskelet, kan, saç, kornea, karaciğer, böbrek, kemik, rahim (taşıyıcı annelik) gibi insan vücudunun parçaları yasal satışlar, bağışçılar, mezar soygunculuğu, idam mahkûmlarından, cezaevleri, morg gibi yerlerden yasal ve yasadışı olarak elde edilmektedir (Tepecik, 2013, s. 919).

2. PARANIN FELSEFESİ

Simmel (2014, s. 13)’e göre para, şeylerin niteliğinden ayrı olarak sadece niceliğe dönüşerek yani, kendi ifadesiyle “renksiz sayılarla ölçülmesi” için kullanılan bir sembol olarak tanımlanmaktadır². Paranın faydalarını, işçinin üretim araçlarına yabancılaşması, kişisel tatmini sağlaması, pek çok insanla ilişki kurmayı gerektirmesi, toplumda bireylerin birbirine bağımlılığını ortadan kaldırması, insanların birbirine karşı olan yükümlülüklerini sınırlaması gibi kavramlar ve görüşler etrafında birleşmektedir (s. 13). Simmel’e göre, bir nesnenin değerini, eşit değerde olsun olmasın, ölçebilen ya da belirleyebilen bir özelliğe sahip olan (sy. 104) para, takas sisteminde değişime konu olan nesnenin yerini değişimden sonra doldurabilecek güce ve kaynağa ya da bunların ulaşım yoluna sahiptir (sy. 95). Paranın, nesnelerin değerini ifade etme aracı olarak kullanılmadığında daha iyi hizmet edeceği ifade edilmekte, ancak Simmel’e göre paranın itibar sağlama fonksiyonu yani bir mücevher gibi değerli olma durumu paranın miktarının sağladığı değerden teknik olarak ayrılamamaktadır (sy. 138). Paranın etkili olabilmesi niteliğine, sınırına, verilen öneme ve sosyal örgütlenme için kullanım yaygınlığına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır (sy. 188). Para, sahip olduğu kendine özgü karakteri ile bireysel başarıyı ve gücü vurgulayan bir yapıyı temsil etmektedir (sy. 331). Para, belirli amaçlar etrafından toplanan kişileri bir projede birleştirerek temel bir örgütlenme sağlayabilmektedir (sy. 336).

Piyasada, mübadele edilen nesnelerin para ile ifade edilebilmesi ve eşitliği sağlandığında, her nesnenin para ile mübadele ilişkisi ortaya çıkmaktadır (sy. 150). Nesnelerin değerleri doğal yaratılışlarına bakılarak anlaşılabilir, ancak psikolojik oluşum içerisinde

² Bu bölümde Georg Simmel’in “Paranın Felsefesi” isimli kitabı temel alındığından, sonraki alıntılar sadece sayfa numaraları belirtilecek olup, farklı alıntılar yazına uygun olarak ifade edilecektir.

nesnenin doğadaki mevcut yapısına dayanarak bilinçte değer belirleme süreci işlemektedir. Yine de kavramsal olarak belirlenen değer doğanın bir parçası olup değer kavramı doğadan bağımsız hayatta yaşadığımız tecrübelerle ilintili olduğu ifade edilmektedir (s. 24). Nesnenin değeri noktasında Kant'tan yapılan alıntıda, Kant'ın bir nesnenin değerli olarak atfedilmesinden dolayı yeni bir nitelik kazanmayacağı (s. 25), sahip olduğu geçerli niteliklerden dolayı değerli olduğu görüşün de kişilerin yaşamdaki tecrübelerinden yola çıkarak nesnelere tanımları ve yaşamlarında onları birer parçaları haline getirip getirmemeleriyle ilgili olmaktadır. Bu noktada, organların insan hayatı için değeri tek nesne olduğunda bir şey ifade etmediği ancak insanın yaşamsal fonksiyonlarını yerine getirmesinde faaliyet göstermesi bakımından büyük değer taşıdığı doğandan gelen bir gerçektir. Bu noktada, Kant'ın doğanın parçası dediği unsur tek organ ve diğer organlarla işbölümü şeklinde fonksiyonları yerine getirerek yaşamayı sağlaması ve Simmel'in tecrübe diye üzerinde durduğu şey ise insanlık tarihinde tıbbi olanakların gelişmesiyle çalışmayan ya da kötü çalışan organların değiştirilebileceğinin fark edilmesi olarak değerlendirilebilecektir.

Simmel nesnelere varlığını da tecrübe edilerek hissedilebildiğini ya da fark edilebildiğini ifade etmiştir (sy. 25). Organ nakline ihtiyaç duymamış biri ya da organları çalışmadığı için hastalıklarla mücadele etmek zorunda kalmayan birinin bu olguya karşı farklı görüşlerinin bulunması doğal karşılanacaktır. Yine de sosyal sorumluluk, sosyal duyarlılık gibi kavramlar aynı toplumda yaşayan insanların ortak sorunlarına yönelik ortak çabalarını gerekli kılmaktadır. Simmel tarafından Kant'a yapılan bir başka atıfta ise, Kant'ın nesnelere elde etmenin zorluğunun onların değerli olmasından kaynaklanmadığını, bizim onlara sahip olma arzuma karşılık direnen nesnelere değerli olarak isimlendirildiğinden bahsetmesi (sy. 31), organ ticaretinin parasal yönüne bizi daha yaklaştırmaktadır. Serbest piyasada mübadele konu olan bir nesne olarak yerini alan organ, yüksek meblağlar karşılığında alıcı bulmaktadır. Bu noktada, tek eklenebilecek nokta, organın hayat için başlı başına değerli olması hasta açısından paraya bağlı bir anlam yüklememektedir, ancak satıcı açısından organın vücuttaki yaşamsal fonksiyona katkısı arttıkça onun daha sağlıklı olarak bulunması için harcanan çaba arttığından satıcı için daha değerli hale gelmekte ve onun için biçilen fiyat da artmaktadır. Malların kıtlığı mübadele ortamında talebi etkileyen ve malı değerli hale getiren bir unsur olarak değerlendirilmektedir (sy. 64).

“Her talebin bir nesneyle tatmin edilmesini öngören mantıksal ve fiziksel ihtiyaca rağmen, talebin psikolojik yapısı pek çok durumda bizatihi tatmin üzerine odaklanır ve nesne, ihtiyacı tatmin ettiği sürece önemsizleşir.” (sy. 34). Bu cümleyi daha açıklamak için verilen örnekte bir adamın bir kadın tarafından tatmin edildiği durumda, kadın ile adam arasındaki ilişki, kadının adamda yarattığı tatmin etkisi kadar olup, nesne olarak kadın, o heyecanı ve tatmini yaratarak ihtiyacı karşılamaından dolayı önemsizdir. Bu düşünce, organ gibi piyasaya sunulan her nesne için her açıdan geçerli olmasa da, organ satıcısı bir ihtiyacı karşıladığını düşünerek aldığı paranın miktarı üzerinden ticaretini sembolize edecek ve artık organın ticaret unsuru haline gelmesi ve ona ulaşma yolları- yasa dışı olması önemsenmeden- onun için olağan bir hal olacaktır.

Piyasada, farklı insanlar aynı nesneyi talep edebileceğinden dolayı, birinin o nesneye daha fazla sahip olma isteği ya da katlandığı fedakârlık düzeyi diğerinin o nesneden vazgeçmesine neden olması sonucunu doğurabilmektedir (sy.43). “Nesnenin bir diğer nesneyle mübadele edilme gerekliliği, onun benim için değerli olmakla kalmadığını, benden bağımsız olarak, yani bir başka kişi için de değerli olduğunu gösterir” (sy. 47). Simmel'in bu görüşünü üretim araçları tarafından çoklu olarak üretilmeyen yani tek örneği bulunan nesnelere açısından ele aldığımızda, piyasada olan organın alıcıları arasında çoğu zaman parayla ifade edilen - ancak siyaset gibi başka bir erkten de bahsetmek mümkündür- gücün etkin olması fedakâr tarafı belirleyebilmektedir. Başka bir taraftan bakıldığında ise, paranın piyasada mübadele amacı dışında kullanılarak insanların elinde bulundurduğu miktara göre gücün sembolü haline gelmesi, psikolojik insanların doyum ve tatmin sınırlarını zorlamalarına neden olmuş, paranın olduğu yerde yaşam bile satın alınabilecek bir olgu olarak düşünölmeye başlanmıştır.

Dolayısıyla zamanla içselleşen bu fikir organın yaşam ihtiyacını karşılayan bir meta olarak piyasaya sunulmasını meşrulaştırmıştır. İnsanların bilgilerini başkalarıyla paylaşmaları onların bilgisini eksiltmez, yani mübadele sırasında herhangi bir azalma meydana gelmez. Ancak ekonomik sistem içinde, mübadele konusu olan nesnelere satın alınması ile başka açılardan fayda sağlayabilecek başka bir nesneden fedakârlıkta bulunulması söz konusu olmaktadır (sy. 49). Mübadeleyi gerçekleştirmek için bireydeki fedakârlık ve edinim arasındaki ilişki ve alışveriş karşılıklı değişim için temel yapı taşı oluşturmaktadır (sy. 50).

Simmel'in hukuk kuralları için olan söyleminde değiştirilemeyen tek geçerli hukuk kuralının olmadığını, değişen koşullar altında zamansal bir geçerliliğinin olduğu ve değişebildiği ifade edilmektedir (sy. 73). "Yasanın amacı kişisel değerleri tahrip eden her türlü dolandırıcılığın cezalandırılması olması gerektiği için, yasa ancak her türlü yıkıcı değer için bir eşdeğeri olduğu varsayımından yola çıkabilir" (sy. 361). Aynı zamanda, Simmel güç, değer ve para arasındaki ilişkiyi ve kuralların zaman içindeki değişimini bir örnek vererek açıklamıştır. Eski İran inancı olan Zerdüştlüğün kutsal kitabı olan Zend- Avesta'ya göre, "bir hekim bir ev sahibini tedavi ettiği zaman ücreti sıradan bir öküz, bir köyün efendisini tedavi ettiği zaman ortalama kalitede bir öküz, bir şehir meclisi üyesini tedavi ettiği zaman yüksek kalitede bir öküz, bir eyalet valisini tedavi ettiğinde ise dört öküzün çektiği bir araba olarak ödenir. Gene aynı hekim bir köyün efendisinin karısını tedavi ettiğinde bir dişi eşeğe, bir soylunun karısını tedavi ettiğinde bir kısağa, valinin karısı için bir dişi deveye hak kazanır." (sy. 116). Simmel'in 'dışsal eşitlik' olarak ifade ettiği bu durum, paranın mübadele aracı olarak kullanılmadığı dönemde bile, insanı ve malı kendine bağlayan bireylerin erk olarak kabul edildiği ve onların hayatlarını kurtarmanın daha fazla karşılıkla ödüllendirilmesi gerektiği görüşü günümüzde de geçerliliğini değişik şekilde korumaktadır. Simmel, aynı zamanda, para ile oluşturulan yaşam standartlarının her insan için aynı olmadığından, sağlık hizmetlerinin eşit olmayan ödemeler üzerine temellendirilerek örgütlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Para ile değişimin yapıldığı bir ortamda güven unsurunun önemli olduğu Malta sikkelerinin üzerinde yazan "para değil itimat" yazısı örneği verilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Güven unsurunun ortadan kalması durumunda toplumun dağılacağı ve aynı şekilde para ilişkisinin de güvene dayanması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu güven sadece paranın karşılığında bir nesnenin satın alınması sırasında değil, üretimin ve hizmetin sağlanması için de gerekli olmaktadır. Yani üretici kişi ürettiği malın toplum tarafından talep edilip edilmeyeceği konusunda güveni sarsıldığı noktada mübadele için bir ortam sağlanamayacaktır (sy. 153). Simmel'in paranın fonksiyonunu yerine getirmesi için vurguladığı güven unsuru, değer yok sayıldığında, organ ve para arasındaki ilişki düşünüldüğünde piyasada alıcı ve satıcı arasında ekonomik işbirliği için yeterli güveni sembolize ederken, toplumun bir arada yaşaması için gerekli olan yine güvenin, organın yasadışı yollarla sağlanması noktasında kaybolmaya başladığına şahit olmaktadır.

Öznel mutluluk alanı, kendini gerçekleştirme, yaşama sevinci, öz tatminin sağlanması gibi kavramların tecrübe edilmesiyle ifade edilmektedir (sy. 257). Paranın temel alınarak oluşturulduğu sosyal sınıflar, birbirlerinin mutluluk alanı sınırlarına müdahale edebilmekte, bir sınıfın çıkarımın sağlanması durumunda diğer sınıfların çıkarlarından vazgeçmeleri istenmekte ya da onların çıkarları zarar görmektedir. Mutluluk yaratan her durumun ahlaki olacağı düşünüldüğünde, bu durum mutluluğun değerlendirilebilir olmasını gerekli kılacak ve mutlak etik ile çakışan bir durum yaratabilecektir (sy. 411).

Simmel'in üzerine durduğu başka bir kavram olan bir nesnenin kişinin kendi niyetlerine hizmet etmesi, onun hükmü altına girmesi olarak açıkladığı sahiplik, vücut ile vücudun kişinin kendisine ait olması ve tamamen kendisi için geçerli bir nesne olarak ifade edilmesi (sy. 309), kişinin vücudu hakkında karar verme hakkının kendinde olduğunun vurgulandığı düşünülebilmektedir. Buradan hareketle, organ ticareti ilişkisinde mağdur taraflardan biri olan organlarını satmak durumunda olan ya da öldürülerek organları alınan insanların yaşam haklarıyla para arasındaki çatışmanın niteliği hukuki ve toplumsal açıdan düşünülmelidir. İnsan

haklarının gelişimi insanların para karşılığında satılmasının ve ölümlerinin para ile eşdeğerinin bulunmasının önlendiği noktada olduğu görülmektedir. Yani, burada bireyin ortak çıkarlar için bir araya geldiği grubun dışına çıktığı ve kendisinin var olduğunu vurgulaması ön plana çıkmaktadır (sy. 354).

Ayrıca, Simmel para ile özgürlük arasındaki ilişkiye de değinerek, somut her nesnenin paraya dönüştürülebileceği bir ortamın olması ve insanların ellerinde tuttıkları nesnelere para ile mübadele edebilmelerinin onları özgür kıldığını belirtmektedir (sy. 395). Parayla ilgilenen kişi, para dışındaki şeylere karşı olan duyarsızlığının farkında değildir hatta bunu duyarsızlık olarak nitelendirmenin aksine bu davranışına mantıksal tutarlılık ve tarafsızlık niyetini atfeder (sy. 434).

3. ORGAN TİCARETİ VE SUÇU

Hastalığı nedeniyle akciğer nakline ihtiyaç duyan kızları Chloe ile Paul Chaney ve Diane'nin yaşadıklarını ve çelişkilerini anlatan 2010 ABD yapımı film organ ticareti suçunu farklı mağdur taraflar açısından işlemiştir.

Filmde, Chloe organ nakli listesinde sırasının gelmesini beklemekte ancak hastalığın ilerlemesi nedeniyle geceleri geçirdiği nöbetler artmaktaydı. Filmin başında uygun bir donörün olması ancak akciğerin, sağlık kuruluşu yönetimi tarafından, Chloe'den önce listede yer alan bir çocuğa verilmek istenmesi önceliklerin belirlenmesi noktasını akla getirmektedir. Yani bir çocuğun mu yoksa orta yaş üzeri bir akademisyenin mi hayatının daha değerli olduğunun kararının verilmesi için insan hakları, yasal boyut ve etik üçlüsünün çakışma noktasında buluşmak çoğu zaman zor olmaktadır. Bu açıdan, evrensel olarak geçerli olabilecek önceliklerin belirlenmesine yönelik standartlar daha da detaylandırılarak mümkün olduğunca her koşul için geçerli hale getirilmeye çalışılmalıdır.

Hastalığın ilerlemesi üzerine kızlarının ihtiyaç duyduğu organa ulaşmanın daha da acil hale gelmesi, Paul'un meslek ahlakı, baba olmanın verdiği sorumluluk ve kendi vicdanı arasında yaptığı seçimi ön plana çıkarmış ve bundan sonraki sahnelerde etik ikilemler tek tek sunulmuştur.

İlk etik ikilem Bölge Savcısı olan Paul'un yaptığı meslek ve kızına uygun organ bulabilmek için seçtiği yol arasında görülmektedir. Kızına uygun akciğeri bulmak isteyen Paul, organı yasadışı yollardan satın alabileceği fikrini araştırarak Meksika'ya gider. Ancak burada, polisin, askerinin, doktorların da içinde bulunduğu ve yapılanlara göz yumduğu bir örgüt tarafından sokakta yaşayan ya da aileleri tarafından dışlanan çocuklar uygun organın bulunması için birer donör olarak düşünülmekte ve organları için öldürülmektedirler. Mesleğini ahlak dışı yürüten bazı doktorlar insan öldürmenin suç olarak görülmediği ya da cinayetlerin yeteri kadar araştırılmadığı, genellikle gelir seviyesi düşük ülkelerde ya insanları öldürmenin kolaylığından ya da geçim kaynağı olarak organlarını satmak zorunda olan insanlardan faydalanarak para kazanma isteğinde olmaktadır. Bu örgütlenmeyi sağlarken yasal tabanı belli vakıfların ya da derneklerin ismiyle sağlamakta, ahlaki boyutu ise ihtiyaç sahibi insanlara organ sağlayarak onlara hayat verdiklerini iddia ederek desteklemektedirler. Filmde dikkati çeken bir nokta daha, Paul'un bu yasadışı örgüte birkaç yıl önce yine aynı yollardan kalp nakli olan Bölge Valisi aracılığıyla ulaşması olmaktadır. Vali, siyasi kimliğinin zarar görmemesi açısından naklin gizli tutulmasına özen göstermekte ve ahlak kurallarına saygılı olarak geçirdiği bir meslek hayatının varlığını vurgulayarak diğer bir etik ikilemi ifade etmektedir. Siyaset gibi güçlü bir erk sağlayan bir yapılanmada, insanların kaybedeceği şey doğrudan para değil, makam ya da koltuk olarak ifade edilen insanlar üzerinde kurulabilecek hegemonyanın meşru hali olmaktadır. İnsanın kendisine bir yaşam sağlayan başka bir yapılanmada ise para karşılığını sunulan yaşama şansı ile bulmaktadır. Böyle bir durumda, Simmel'in vurguladığı gibi nesne satın alındıktan sonra kişi için değerinin azalması söz konusu olduğundan, nakilden önce değerli olan organ nakilden sonra önceliğini kaybederek yerini hırsın ve daha fazla kazanma isteğinin sembolü olan erke bırakmaktadır.

Filmin sonunda, Paul'un kendi çocuğunun hayatı ile hiç tanımadığı bir çocuğun hayatı arasında tercih yapmak durumunda kalması ve kendi çocuğunun yaşaması için başka bir çocuğun ölecek organlarının alınmasına razı olmaması kendi vicdanı ile elindeki paranın karşı karşıya geldiğini ve değer ile karşılığın arasında ince bir çizgi olduğu göstermektedir.

Bunların dışında, filmde geçen bazı replikler ve kullanılan kavramlar yaşanan istismarın meşrulaştırılma eğilimine dikkat çekmektedir. Filmin 26. saniyesinde Paul'un ifadesi "Meksika'da bir akciğerin kaç para ettiğini kim bilebilir?", değer gerçekte tanımlanamadığının altını çizmektedir. Ayrıca, 22. saniyede geçen "Bu işin fiyat listesi yok galiba" ifadesi de birlikte düşünüldüğünde, özne ve nesne, arzu ve tatminin birbirinden ayrılmayan ifadeler (Simmel, 2014, sy. 41) olduğunu göstermekte ve , yaşamın devam etmesi için ihtiyaç duyulan bir organı elde edebilmek için fiyatının yüksek olması ya da ona ulaşmak için yasadışı ya da ahlak dışı yollara başvurulması yine nesne ile değer arasındaki ilişkiye yönümüzü çevirmektedir. Bunlara karşıt bir ide olarak savunulabilecek bir ifade olan ve filmin 23. dakikasında geçen "sorun kanunları sonuna kadar gözetmek değil, asıl sorun çocukları nasıl bir toplumda büyütmek istediğinde", Parsons ve Durkheim'ın Toplumun devamı için örüntü sürekliliğinin sağlanması gerekliliği temelinde Parsons tarafından birbiriyle uyumlu eylemlerin Durkheim tarafından ise işbölümü ve uzmanlaşmanın (Cengiz & Kul, 2008, s. 62-64) vurgulandığı fonksiyonalist yaklaşımı akla getirmektedir.

Filmde geçen kavramsallaştırılmış ifadelerden biri olan "organ turizmi" organ nakli olmak için yurtdışına giden hastaları tanımlamak için kullanılmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün 2004 yılındaki 57. toplantısında, bu hareketlilikten olumsuz yönde etkilenebilecek yoksul kesimin korunması, doku ve organların organ ticaretine maruz kalmaması adına önlemler alınması gerektiğini vurgulaması (WHA, 57.18) çıkar elde etmek isteyen bir kesim tarafından eylemin yasadışı boyutunun meşruluk kazandırılmaya çalışıldığının bir göstergesi olmaktadır.

Filmde dikkat çeken bir diğer kavram ise sağlık alanında yaygın olarak kullanılan "varsayılan rıza" olarak karşımıza çıkmaktadır. Aksi beyan edilmediği sürece, yani kişinin izni olmasa da başka birinin kişi adına karar vererek fiili gerçekleştirilmesi olarak tanımlanan bu kavram, sağlık kurumuna bilinci kapalı bir şekilde getirilen hastanın tedavi edilmesi adına, hastaya bilgi verilmeden ya da izni aranmadan müdahalede bulunulması ya da bir operasyonun gerçekleştirilmesi durumunda doktorun eyleminin hukuka uygun olduğu belirtilmektedir (Kangal, 2011, s. 224). Hürriyet Gazetesi'nin 2007 yılındaki haberine göre, Belçika'da bu kavram organ bağış modelinde kullanılmaktadır. Kişi öldükten sonra ailesinin iznine gerek olmadan organları alınabilmekte ancak ailesinin itiraz etmesi halinde kişinin organları alınmayabilmektedir. Ancak, bu model ile ülkenin yüzde 98'i doğal donör olarak kabul edilmektedir (http://www.hurriyet.com.tr/gundem/5879744_p.asp).

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Richard'a (1999) göre, istismar çeşitlerinden biri sayılan organ ve doku ticareti suçu tıbbın ve teknolojinin ilerlemesi ile işlerlik kazanarak kölelik sisteminde görülen emek ve insan sömürüsünün yeni bir modeli olarak karşımıza çıkmaktadır (Renk & Demir, 2011, s. 52). BM İnsan Ticareti Protokolü'ne göre, insan ticareti suçu olarak tanımlanan organ ticaretinde böbrek ticareti en yaygın olarak görülen türdür (Sever, Demir & Kahya, 2012, s. 30). Organını satan kişi 3000- 5000 dolar kazanç elde ederken, organın hastaya nakli için suç örgütlerine yaklaşık 200.000 dolar ödeme yapılmaktadır (Vural, 2007, s. 51).

Günümüzdeki tıbbi gelişim içinde canlı ve kadavra vericiler olarak iki organ kaynağı bulunmaktadır (Yılmaz, 2012, s. 206). Bağış sayısının artırılması için toplumu bilinçlendirme çalışmalarının yapılması, kadavradan nakilde standartların takip edilmesi sağlıklı bir şekilde organ naklinin gerçekleştirilmesi ve organ sıkıntısının en aza indirilmesi için önem taşımaktadır (Yılmaz, 2012, s. 228).

Günümüzde Balkanlar'daki insan ticareti mağdurları organ ticareti ve pek çok farklı suç unsuru olan ticari amaçlarla bütün dünyaya gönderilmektedir (Arslan, 2004, s. 27). Ticari bir varlık haline gelen insanın maddi ve manevi bütünlüğünün sağlanması yasalarla koruma altına alınmış (Arslan, 2004, s. 41) ancak, organ ticareti suçunda bazı durumlarda yasalardaki açıklar ve ülkeler arası yasa farklılıkları suç örgütlerine kolaylık ve kaçış yolu sağlayabilmektedir. Türkiye'de yasalarda, organ ve doku naklinde temel ilke kişinin rızasına dayanması ve ölen birinden organ ve doku naklinin gerçekleştirilebilmesi ise 2238 sayılı kanunun ilgili maddelerinde belirtilen koşullara uyulduğu takdirde yasal kabul edilmesi gerektiği şeklinde belirtilmiştir (Yılmaz, 2012, s. 207). Bağış kartı olsa bile ailenin rızası olmadan ölen kişinin organları alınmamakta, ayrıca hastane ortamında tıbben ölümü gerçekleşen insanların dışında evde ya da yolda ya da başka bir yerde insanların organları alınmamaktadır.

Dünya Sağlık Örgütüne göre, Avrupa'da 22 ülkede, Dünyada 50'ye yakın ülkede Transplantasyon merkezi bulunmaktadır. Türkiye'de kayıtların tutulması, gerekli uygulamaların takip edilmesi, ülke genelinde sağlıklı nakillerin gerçekleştirilmesi için faaliyetlerin yürütülmesi Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı Organ, Doku, Hücre ve Diyaliz Daire Başkanlığı tarafından yerine getirilmektedir.

Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Organ, Doku Nakli ve Diyaliz Hizmetleri Daire Başkanlığı'ndan elde edilen verilere göre, 2014 yılı itibariyle böbrek nakli bekleyen hasta sayısı 21.688, kornea bekleyen hasta sayısı 3.736, karaciğer bekleyen hasta sayısı ise 2.133 olarak ifade edilmektedir. 2011 yılından itibaren toplam 10.834 hastaya böbrek, 3.946 hastaya karaciğer, 7.153 hastaya kornea nakli gerçekleştirilmiştir. 2011 yılından itibaren toplam 11.935 canlı, 1.305 kadavra donör (verici) bulunmaktadır. 2011- 2014 arası 1.305 kişi ailenin izniyle verici olarak seçilmiştir. 11. 412 kişi ile en fazla bağışçı sayısı İzmir'de bulunmakta, bu sayıyı İstanbul, Adana, Manisa, Samsun illeri takip etmektedir. Bugün, Türkiye' de tam donanımlı 111 nakil merkezi bulunmakta ve yapılan nakillerin % 96 oranında sağ kalım başarısı gösterdiği Sağlık Bakanlığı tarafından belirtilmiştir.

Facebook gibi sosyal ağları kullanarak organlarını satışa çıkararak ticari gelir elde etmek isteyen kişilerden bahsedilen CNN Türk'ün 2012 yılındaki haberi, organ ticareti suçunun sadece yasal tabanının düzenlenmesi açısından ya da gelişmiş ülkelerin kendi gelişmişlikleri üzerinde gerçekleştirdikleri söylemler temelinde değerlendirilmemesi gerektiğini göstermektedir. Daha iyi bir ifadeyle, dünyada ülkeler arasında sosyal refah standartları arasındaki mesafe göz önünde bulundurularak yapılacak olan araştırmalar ve çalışmalar organ ve dokuların paranın fonksiyonuna alet olmasından önleyebilecek ve asıl yeri olan hayatın sürdürülmesi amacıyla ahlaki standartlar içinde hizmet etmesi sağlanabilecektir. Ayrıca, çok yönlü hukuki, sosyal, ekonomik ve sağlık gibi çok farklı yönlerden nedenleri ve etkileri olan organ ticareti suçu ile ilgili farkındalık çalışmalarının artırılarak hem literatürün genişletilmesi hem de toplumun olumlu açıdan yönlendirilmesinin sağlanması önem taşımaktadır.

Organ ticareti suçunun önlenmesi için çalışmada incelenen kitap ve film ışığında yapılabilecek önerilerinin başında organ bağışının toplumsal bilinçlendirme çalışmalarıyla yaygınlaştırılması olmaktadır. Ayrıca, sigortacılık sistemi içinde organ nakli ile ilgili çalışmaların detaylandırılması ve sadece ulusal düzeyde değil, uluslar arası örgütler, sivil toplum kuruluşları ve yardım kuruluşları aracılığıyla planlama ve örgütlenmenin gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır. Özellikle uluslar arası çalışmaların yürütülmesi, gelişmişlik düzeyi ve gelir seviyesi düşük ülkelerdeki insanların para bulmak için kendi organlarını satmalarını ya da bu insanların yasa dışı yollarla kaçırılarak öldürülmesinin ya da sakatlanmasının engellenmesine katkıda bulunabilecektir. Bu açıdan, sağlık alanında yapılan bilimsel toplantılarda bu konunun ana tema olarak seçilmesi ve gelir düzeyi düşük ülkelerde bu toplantıların düzenlenmesi, metalaşmayı, sömürüyü, insan hakları ihlallerini konu alan araştırmaların ve çalışmaların yapılması gerekmektedir. İnsanın insana olan muhtaçlığı düşünüldüğünde, ilkel kabileler gibi kapalı toplumlarda yaşamadığımızdan, küreselleşmenin etkisiyle toplumlar arası etkileşimi yüksek düzeyde hissettiğimizden dolayı bazı toplumların

etkisiyle fakirlik kaderini yaşamaya mahkûm edilen toplumların da sorunlarıyla ilgilenmemiz mantık dışı olmayacaktır. Sağlığın genişleyen etkisi düşünüldüğünde özellikle organ nakli gibi konularda sadece ulusal düzeyde planlamalar ve hukuki düzenlemeler yeterli olmamaktadır.

Asıl üzerinde durulması gereken nokta, Dünya Sağlık Örgütü'nün sağlığın tanımında belirttiği üzere bu kavramın sadece hastalık ya da sakatlık olarak değil, insan hakları, sosyal adalet ve refah devleti hizmetleri kapsamında düşünülmesi ve değerlendirilmesidir. Son söz olarak, farklı toplumlar, kültürler olsa bile hepimizin insan ve nefes alma, yemek yeme ve tabi ki paraya ihtiyaç duyma gibi aynı olan özelliklerimiz olduğu unutulmamalıdır. Ancak, ekonomik sistem içinde ayakta durmak için ihtiyaç duyduğumuz paranın bizi kölesi haline getirilmesi engellenmelidir.

5. KAYNAKLAR

- Arslan, Ç. (2004). İnsan Ticareti Suçu (TCK Md. 201/b). *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* , 53 (4), 19- 83.
- Aydın, Ç. K. (2011). Organ ve Doku Ticareti Suçu. *Ankara Barosu Dergisi* (1), 129- 162.
- Cengiz, M., & Kul, M. (2008). Türkiye'de Kamu Yönetiminde Yolsuzluğun İçselleştirilmesinin Sosyolojik Analizi: Yapı- Birey Merkezli Yaklaşımlar. *Polis Bilimleri Dergisi* , 10 (3), 55-76.
- Kangal, z. T. (2011). Ceza Hukukunda Varsayılan Rıza. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* , 15 (4), 223- 251.
- Öztürk, F., & Ardor, H. N. (2007). Suç sanayinin Bir Alanı İnsan Ticareti: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme. *Ekonomik Yaklaşım* , 18 (62), 79-102.
- Renk, B., & Demir, O. Ö. (2011). İnsan Ticareti ve Yasal Düzenlemeler: Eski Sorunlar, Yeni Çözümler. *Polis Bilimleri Dergisi* , 13 (1), 51-75.
- Sever, M., Demir, O. Ö., & Kahya, Y. (2012). *Türkiye'de İnsan Ticareti Mağduru Tespit Süreçlerinin Değerlendirilmesi*. Polis Akademisi Uluslararası Terörizm ve Sınırşan Suçlar Araştırma Merkezi.
- Simmel, G. (2014). *Paranın Felsefesi*. (Y. Alogan, & Ö. D. Aydın, Çev.) İstanbul: İthaki.
- Süren, Ö. K. (2007). Organ ve Doku Naklinin Yasal ve Etik Açından İncelenmesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* (73), 174- 195.
- Tepecik, F. (2013). İnsan Ticaretinin Ekonomik ve Hukuki Boyutları. *International Conference on Eurasian Economics* , (s. 915- 923). Petersburg.
- Vural, D. G. (2007). Uluslararası Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti. *Yüksek Lisans Tezi* . Isparta: T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ABD.
- Yılmaz, E. (2012). Organ ve Doku Nakli. *Sağlık Hukuku Digestası* , 2 (2), 203- 230.

Extended Abstract

The integration of Money that finds a place in social system, stated by Parsons and the concept of crime that occurred by social conflict components, created anomie according to Durkheim can be inevitable. In the place, where met these two concepts, human rights, right of life that protected by laws, the concepts of punishment, sanction can be become evident crime. However, in the case of that the crime has not found its response, suffered individuals and social problems that occurred by criminals, who would like to legitimate this situation.

Organ trade crime is confronted all over the world as a concepts discussed as social and legal dimensions, which is generated by on one side patient, who needs organ transplantation and on the other side, criminals, who commit life for economic interest and constitute an assumed right reason. Value that generated between Money and survival as two separated concepts would be evaluated as a social phenomenon and at this point it is tried to make contributions in terms of health management. The book "The Philosophy of Money" of Georg Simmel and the movie "Inhale" that is made in USA, in 2010 and describes the experiments of a family that lives in legal conditions about applying illegal ways in order to safe their child's life, were examined by content analyze in terms of determining the distinct between the value of money and the human being within the study.

Simmel defined the concept of Money as a symbol for measuring things by colorless numbers. Therefore, it should be criticized the way of determining sides of money and its response. If this response is a life, then it would be affect on all health and law systems. As regard with this idea the book of Simmel, named as "The Philosophy of Money" and the movie "Inhale" were examined within the study. From the criminal side, the different viewpoints toward organ transplantation could be understood as natural by an individual, who does not need organ transplantation or has to struggle diseases. Even so, many concepts such as social responsibility and social sensitivity are required a consensus toward problems in the same society. Organ seller would consider meeting a need by the economical perspective and symbolizing the trade with the gained money. Therefore, organ trade would become a routine condition by considering it as a trade factor and the reaching way to it as legally.

In movie, Inhale, it was expressed a need for lung transplantation for the daughter and the father was working as a law officer. The father had to find an appropriate organ to save his daughter, not matter whether it was legal or not. This ironic encounter is to be awared a social and legal problem as faced all over the world that was organ trade. On the other side, organ trade was not only provided by illegal persons, but also health professionals – so to say- could be cheated by money. These professionals might consider as that they save a life and also gain huge money to increase their life standards.

All countries have to struggle with this crime in order to create a social health. As regarding that, it is need to make more researches and regulations about many concepts such as human rights, commodification, and exploitation. Moreover, the response of income and development level should be determined as certainly and detailed. The study provides a criticism about being organ transplantation as a trade factor and the conscious of the societies that makes human being as a meta. Many detailed national and international awareness researches are required for a legal regulation in order to prevent this crime that cannot be defended by human rights and health administration. As a last word, all are human beings, even if we live in different societies and are part of different cultures, and need similar things to life, just breathing, eating, housing and of course some money. We need money to survive in economical system but do not deserve to become its slave.